

IMBOURC'H

Kelaouenn Emglev An Tiegezhioù niv. 67 Gouhere-Gwengolo 2010 Priz : 2 €

Da Feiz hon Tadoù-Kozh...

Nevez 'zo em eus kavet un enrollwel¹ war al lec'hienn *La Porte Latine*, lec'hienn an FSSPX. Anvet e oa an enrollwel-se *La Chute*, enrollet e 1972, evit eskopti Lille, e Norzh Bro-C'hall, ha da zangorenn² anezhañ "Kloerdi bras an eskopti". O vezañ ma oa bet enrollet an dra-se e 1972, da lavarout eo goude Sened-meur Vatikan II, e roe an anv *La Chute*, ur rakvlaz eus pezh a vefe kavet e-barzh, ha ne voen ket souezhet dre vras gant pezh a gavis ennañ, hag a oa tost da vat pezh em boa kavet meur a wech e-lec'h all. Pezh a skoas va spered a voe dreist-holl an doare ma veze barnet gant ar gloareion pezh a oa bet graet gant o diaraogerion, ha gant ar gerioù dismegus arveret ganto evit ezteurel o barnadennoù. Savadur pennañ ar c'hloerdi, bet adeiladet en 19^{vet} kantved, a oa anvet *La grande boutique* gant an hini a rae an addisplegoù pennañ, ur c'hloareg a orin plouezat hervezañ. Chapel ar c'hloerdi, bet adeiladet heñvel, gant gwerennoù-livet, delwennoù sent hag ar C'hrist kroazstaget a vezer boas da gavout en ilizoù, ne blijje ket dezhañ, re vras ha pompadus e oa ar savadur ; ret e vefe skarzhañ an holl "*bondieuseries*"-se, emezañ. Evit lavarout an oferenn e kavent gwelloc'h saldebriñ ar c'hloerdi ; ezhomm ebet ag un aoter,

un daol er predva a spire, kenfestadekoc'h³ e oa, gant sonerezh kitar, jazz ha me oar-me. Didalvez eo lavarout e oa tremenet dre eno devoudadoù⁴ Sened-Meur Vatikan II, an oferenn nevez fardet gant Monsignor Bugnini, eskob frankvason, eilet gant Protestanted, Yuzevien, ha zoken Muslimiz da zibenn-asant a aotree darnodennoù⁵ a bep seurt.

En tu all d'ar sellkrafoù relijiel e oa er film bihan-se ur vent kevredigezhel gant an evezhiadennoù a rae ar gloareion, evezhiadennoù ha ne oant ket zoken holl emouez eus o doug, ezteurel a raent kedveno ar mare ma oant intret gantañ hag a oa o ren en o metou. Lavarout e oa dic'hizet, dispredet, savadurioù evel an ilizoù kozh, ar chapelioù ha kement tra a zo e-barzh, anvet ganto "*bondieuseries*", a oa dismegiñ ar rummadoù kent, hon tadoù-kozh, o devoa savet anezho gant gred ha gant un anaouderezh gwirion eus pezh a oa kened.

E keñver "kened" dres, ez eus er mare-mañ, e kastell Versailles, diskouezadeg un arzour kempred japanat, Takashi Murakami. Ken bugelel ha ken displeg eo bet kavet e zelwennouigoù *manga* gant tud zo - ken amzere

¹ Enrollwell : *film video*

² dangorenn : *sujet*.

³ Kenfestadek : *convivial*.

⁴ Devoudadoù : *effets*

⁵ Darnodennoù : *expérimentations*.

hag anevaled c’hwezadus an Amerikan Jeff Koons warlene – maz eus savet tabut, ha krouet ez eus bet div strollderenn⁶ o tastum un dek mil bennak a sinadurioù o-div evit enebañ. En ur pennad eus *Valeurs Actuelles*, 16-22 Gwengolo 2010, talbennet *Le triomphe du canul’art*, e skriv Laurent Dandrieu : *Arz an displedoni-mañ hag e deogerezh netraelour a verk deomp, daoust da zremm vousc’hoarzhus arz kempred Murakami ha Koons, ez eus o c’hoari en enkadenn a-vremañ, muioc’h eget ur farserezh traken a c’hellfed lezel a-gostez gant ur c’hruz d’hon divskoaz. An Arz na glask mui roudenn an douevel er gwirvoud, hogen a izela hemañ en ur veuleudi dalc’hus d’ar marv, d’ar breinadur, d’ar feulster pe d’an netra, a drubard a-zoare e gefridi.*

Ar prederour Luc Ferry, bet mavdiern gall an Deskadurezh Vroadel, a skriv en ur pennad all : *“Va soñj a zo e teu war wel, a-dreñv ar poell termaji-mañ, c’hwegonteizhat hag arvreudek⁷ a-raok an eur, bleñvidigezh ar gevalaouriezh arnevez hag ar vedelidigezh⁸ frankizour”*.

Gant haeradennoù⁹ lod kloareion na felle ket dezho ken bezañ dasparzherion sakramantoù hogen kentoc’h plerion¹⁰ sokial er bed kempred e komprened gwelloc’h perak ne oa mui ezhomm, hervezo, a gement a bompadoù¹¹ evit enoriñ Doue. N’edo mui Doue e kreiz buhez an dud, deuet e oa da vezañ hepken unan eus an dibaboù dihueidiñ kinniget gant ar gevredigezh beveziñ, evel ar sportoù, ar beajoù, ar fiñvskeudennerezh, ar c’hoariva... Evel-se n’on ket pell oc’h en em c’houlenn ha n’eo ket bet ar Goursened, e par ar relijion, unan eus lankadoù¹² ar vedelidigezh - “Urzh nevez ar bed” da zont -, hervez ar ger-stur *“Solve et Coagula”*, rak gant daskemmadennoù dizehan a zo bet el liderezh goude ar Goursened ez eo bet paouezet gant kalz tud da bleustriñ an iliz, ha marteze e oa se ar pal. Ken direnket e oa bet an dud en o boazioù ma kredent e oa ur relijion all a ginniget dezho. Distabilaet en o feiz, e voe distabilaet an tiegezhioù en o diazezoù, a zo, etre traoù all, desevel o bugale o tougen bri d’ar rummadoù kent. Distabilaet an tiegezhioù e vefe sur-mat

⁶ Strollderenn : *collectif*.

⁷ Arvreudek : *constataire*.

⁸ Bedelidigezh : *mondialisation*.

⁹ Haeradenn : *affirmation*.

¹⁰ Pleder : *agent humain*

¹¹ En-enep d’ar Vuslimiz a fell dezho merkañ o beziadelezh en Europa gant moskeennoù ha minaredoù.

¹² Lankad : *phase*.

distabilaet ar gevredigezh ha dre heulret ar broadoù, rak er chadenn gevredigezhel ez eo an tiegezh ar mell kentañ.

A bep tu ez eo taget an tiegezh hag ar vroad gant ar re a stourm evit diazezañ un “Urzh Nevez ar Bed”. Da skouer, dindan pluenn Pierre Levy, *World philosophie*, Odile Jacob, 2000, pp. 83, 132, e c’heller lenn : *“N’eus mui na “tiegezh” na “broad” a vefe : dibriediñ a reer, divroañ a reer, kemm rannvro a reer pe kemm embregerezh... Bevezomp enta a-benn durc’haat diorroadur mab-den kentoc’h eget klask evidomp-ni un hennadelezh”*.

Pe c’hoazh gant Jacques Attali, bet kuzulier F. Mitterand ha bremañ kuzulier N. Sarkozy e lenner en e *Dictionnaire du XXIe siècle*, Fayard, Paris 1998 : *“Kement den a zeuio da vezañ ur boud hep tad na mamm, hep rakveziadoù¹³, hep gwriziennoù na diskennadelezh, kantreat klok. Pep hini en devo ar gwir da stummañ keit-hakeit koubladoù lies. Lieswregiezh ha liesozhac’hiezh a zeuio da vezañ ar reolenn en dro”*.

Evitañ ez eo sklaer an traoù, ret e vez hiziv en em zibourc’hañ eus turubailhoù kozh kevredigezhioù Europa hag ankounac’haat ar c’heal kilstourmer evitañ a zo ar familh ha kement tra a zo bet hêrezhet ganeomp da zeiz hor ganedigezh.

Traoù o tennañ d’an hevelep pal a vez kavet dindan pluenn skrivagnerion ken bedelour all evel Alain Minc da skouer, pe Guy Sorman am eus komzet diwar e benn em fennad *“Hennadelezh vroadel”*, Kannadig Imbourc’h niv. 63, en e levr *“Le Monde est ma tribu”*, Fayard 1997. Pa soñjan en hor stourmoù-ni, evit difenn hor yezh - dre ar skolioù Diwan, dre an embann, dre ar skinwel -, evit adunvaniñ Breizh bet dibourc’het eus Bro-Naoned, evit derc’hel bev ur sevenadur breizhek ha keltiek e Breizh, evit mirout al labour e Breizh dre vroudañ ar Vrezhoned da brenañ da gentañ ar c’henderc’hadoù oberiet e Breizh, e tle hor stourm seblantout lu hag aner d’an dud-se hag ez eus tu d’en em c’houlenn ha n’eo ket ar stourmse unan kollet en a-raok, evel stourm ar Mohikan diwezhañ, pa lennan c’hoazh dindan pluenn Pierre Levy en e *World philosophie*, p. 61 : *“Pezh na oa deuet a-benn da sevel, nag ar relijionoù bras, nag an deskadurezh publik, na diskleriadur hollvedel gwirioù mab-den, nag ar*

¹³ Rakveziadoù : *antécédents*.

skiant-vat traken - unvaniezh gwirion an denezh - emañ oc'h en em ober gant ar c'henwerzh".

Lu a-dra-sur ez eo ar stourm-se evit Bernard-Henri Lévy pa skriv en e levr *L'Idéologie française*, Grasset, 1981 : "*Ar faskouriezh n'eo ket hepken sonerezh brezelek devoded ar Riezstad, bez' e c'hell ivez trefoedachiñ, dañsal diouzh tonioù gavottenoù, kerzhout war don ar binioù... Gant-se, gant ken bras sotoni, ez on tost da c'hoantaat kanañ ar ganenn d'ar Frañs unan ha peurbadel*".

Evel talbenn d'am fennad em eus skrivet "*Da feiz hon tadoù-kozh...*" Gouzout a ran ez eo ur c'han relijiel, met evit tud zo ez eo muioc'h

eget-se. Da geñver eured va filhor, tregont vloaz 'zo e Lannarstêr, e voe kanet ar c'han-se gant daou zen yaouank e-touez ar gouvidi, ha kinniget ganto evel kan broadel Breizh ; e kerzh manifestadegoù e Plogov evit herzel na vefe savet eno ur greizenn derc'hanel e voe kanet ar c'han-se ivez, a-unvouezh, gant maouezed tal-ouzh-tal ouzh ar CRSed, hag ar re-se, sebezet gant meurdez ar c'han, ne gredjont ket sailhañ warno. Eno c'hoazh e oa muioc'h eget ur c'han relijiel. "Da feiz hon tadoù-kozh..." a dalveze evit ar maouezed-se : kement tra kredet, mennet ha graet gant hon tadoù-kozh a zo un dra sakr evidomp, hag arabat eo deoc'h stekiñ outo. Ra chomo gwir atav ar sturienn-mañ hiziv !

Donwal Gwenvenez

Yann-Vari Perrot hag ar skritur

N'eus ket pell, e-barzh ar sizhunieg "**Ya !**" en deus skrivet an Tad Job an Irien ur pennad diwar-benn Yann-Vari Perrot. Muntret e vije bet war urzh ur c'huzul-barn rezistanterion gomunour a Vreizh, tri den ennañ, Daniel Trelle en o zouez, da heul ur pennad bet embannet war "Feiz-ha-Breiz" diwar-benn muntradeg "Katyn", gant ar gomunourion. Neuze, eme an aozer, "*en doa sachet an Aotrou Perrot karr an Ankoù war e gein, abalamour d'ur wirionez hag a ranke chom kuzhet*". Posubl eo e vije c'hoarvezet evel-se, daoust ma ne blij ket din an doare-se da lavarout, a ro da soñjal e vije bet ur seurt emlazh a-benn ar fin : tostoc'h d'ar wirionez eo disklêriañ fraezh ez eo bet lazhet an Aotrou Perrot gant ar gomunourion en abeg d'e spered a-enep-komunour, hag ivez, sur-a-walc'h, evit e obererezh a veleg gredus hag a stourmer brezhon oberiant-tre.

E-barzh ar pennad-se e tiskleir an Aotrou An Irien ne oa ket an Aotrou Perrot mignon d'an Nazied kennebeut dre m'en doa graet anezho tud "*païan, dizoue hag a-enep Doue*".

Un eil abeg a lenner ivez, a ro da gompren n'edo ket an Aotrou Perrot a-du gant unvanadur ar skritur dindan yev an Alamaned, peogwir en dije disklêriet YV. Perrot da Armañs Keravel :

"Ne welan ket perak eo deuet an Alamaned da ober war-dro doare-skrivañ ar brezhoneg".

Ama ! N'ouzon ket ha gwir bater eo ar frazenn-se, na gant peseurt kendestenn e vije bet distaget gant an Aotrou Perrot. Gouzout a reer pegen

stag eo an Aotrou an Irien ouzh e zoare-eñ da skrivañ brezhoneg. N'eo ket abalamour en dije diskouezet YV Perrot enebiezh ouzh an Alamaned dre ma emellent ouzh unvanadur an doare-skrivañ, e vije bet Abostol "*Feiz ha Breizh*" a-enep unvanadur an doare-skrivañ-se. Reiñ a ra pennad Job An Irien da grediñ e vije bet a-du gant an Nazied an dud o deus unvanaet an doare-skrivañ !

Disoñjal a ra ez eo YV Perrot unan eus kensinerion an Emglev-skrivañ (miz Gouhere 1941) !

En ul lizher bet skrivet da dTaldir e lenner : "*BREIZH ne blij da zen ebet*". Gant "ar brouenn"-se e klasker reiñ da soñjal n'edo ket a-du YV Perrot gant peurunvanadur ar skritur. Ar frazenn-se a ro hepken da intent ne blij ket ar ZH da goumananterion e gelaouenn "Feiz-ha-Breiz", boas ouzh skritur emglev 1908, hag a oa o niver o koazhañ buan, forzh penaos, en abeg ma veze dilezet ar yezh en tiegezhioù war ar maez. Setu aze perak eta n'en doa ket lakaet emglev 1941 da dalvezout evit e gelaouenn.

Disoñjal a ra Job An Irien merkañ e kemeras Yann-Vari Perrot perzh a-zevri e labour an Emsav e-pad ar brezel, pa c'hwezhe "*un avel a frankiz*¹⁴" evit traoù Breizh : unvanadur ar skritur, Radio Roazhon-Breizh, ar gelaouenn Arvor, Skol Blistin, embannadurioù Gwalarn, ar c'helaouennoù gallek "*L'Heure Bretonne*", "*La*

¹⁴ Lavarenn gant R. Hemon en ur pennad eus Al Liamm war an darvoudoù-se.

Bretagne”, hag all hag all... Se ne dalvez ket e oa “Nazied” pe “mignoned d’an Nazied” an dud o deus labouret kement e-pad ar brezel, alies “*hep damant ouzh o foan*”¹⁵. A-raok ar brezel e oa stanket an hent dezho, hag e ouient mat e vefe stanket dezho adarre goude al “*Liberation*”. Pezh a zo c’hoarvezet. Setu holl.

Paz eo beleg J. An Irien, e oar re vat pegen kreñv eo bet goude ar brezel an Emglev etre ar gomunourion ha sokialourion eus ar Skol-Veur, diouzh un tu, ha kloer eskopti Kemper ha Leon diouzh an tu all. Un emglev evit ar “*Frañsizien vat*”, da lavarout eo a-enep ar vroadelouriezh vrezhon. Diouzh o seizh gwellañ e rejont evit enebañ ouzh berzh mat argerzh peurunvanadur

¹⁵ Lavarenn gant R. Hemon.

skritur ar brezhoneg¹⁶. Ar beleg Frañsez Falc’hun a voe unan eus oberourion an Emglev ganas-se a-enep ar Vro. Anvet da gelenner ar skol-veur evit ar Gevrenn Geltiek, ez anvas d’e eilañ ar gomunourion anavezet Le Du ha Le Berre¹⁷ ! Ijinañ a reas un doare skrivañ en anv ar Skol-Veur e 1954 da enebañ ouzh an doare-skrivañ lesanvet “ZH”.

Ma vefe bev hiziv an Aotrou Perrot, sur ha n’eo ket marteze, ez implijfe an Emglev en deus sinet e 1941.

Yann Maneguen

¹⁶ Unan eus labourerion gredusañ evit ar brezhoneg eus eil hanterenn an ugentvet kantved, ar breur Visant Seité, hag a zalc’has da emglev 1941 goude ar brezel a zisklêrias “*Ma n’am bije ket pleget dezho o dije troc’het va brec’h din*”

¹⁷ Le Berre a voe eilvaer Brest.

Prederiadennoù diwar lenn ha kenrouediñ

Testeni Gianna Jessen hag he zri burzhud

War

<http://www.youtube.com/watch?v=rztaZbzPOro>
e c’haller selaou ouzh prezegenn (saozneg) Gianna Jessen e Melbourne. Ar vaouez-se a zo c’hoarvezet ganti tri burzhud : he mamm a oa aet d’ur glinikenn-sioc’hanañ evit em zizober anezhi, hag aliet e oa bet da houmañ ober ur sioc’hanadenn-er-mizioù-diwezhañ dre ampoezonerezh-salin : un dourenn salin a vez ensilet e forzh ar vamm hag a ra d’ar babig devañ, ha d’ar vamm gwilioudiñ ur c’helan nebeut goude. Kentañ burzhud c’hoarvezet gant Gianna : n’oa ket marv pa oa deut er-maez eus kof he mamm. Eilvet burzhud : daoust ma vezed boaz d’an ampoent da beurlazhañ ar babigoù a oa c’hwitet ar sioc’hanañ anezho (kemmet eo bet kement-mañ e broioù 'zo, ken ez eus bremañ er Stadoù-Unanet da skouer ul lezenn a zifenn lazhañ ar babigoù er-maez eus ar forzh, ul lezenn iskizik pa'z eo aotreet o lazhañ e-barzh), e voe ur glañvdiourez vadelezh a gasas raktal ar babig Gianna d’un ospital. Toc’hor edo ar plac’hig Gianna en he bloavezhioù kentañ na petra, un doare “seizerezh” war hec’h empenn (*cerebral palsy*), ken e skuizhas buan ganti renerion an oaled-stad karget d’ober war he zro. Trede burzhud : d’he 17 miz e oa bet degemeret gant ur vaouez leun a garantez a ouezas pareañ hec’h holl nammoù koulz lavaret, ken ez eo hiziv

Gianna ur brezegennerez kristen taer ha hoalus, a vale dre ar bed da reiñ testeni.

Gant kement a vurzhusoù neuze eo bet aesoc’h da Gianna kompren penaos eo dleet he buhez da Zoue penn-da-benn, aesoc’h eget d’an darn vrasañ ac’hanomp : “*N’am boa ket klasket kejañ gant ma mamm vevoniel ; n’oa nemet pa oan deuet da vezañ brudet, en unan eus ar festoù ma’m boa prezeget enno, e oa deuet davedon ha lâret din a-greiz holl “Me eo da vamm” (...)* Soñjal a raen : n’on ket dezhi, d’ar C’hris on penn-da-benn”

Kontadennig eus an Iliz Reizhkredennek

Ur wech e oa ur manac’h lezirek, na bede ket kalz, a labourer nebeutoc’h c’hoazh. Anavezet e oa ivez evit tremen hep bezañ bet biskoazh barnet en e lavarou tra pe zen ebet. Pa oa war e dremenven en e wele, ur c’heneil a c’houlennas outañ : “Perak 'ta ez out ker laouen hiziv, p’emaout o vont da vervel gant pec’hedoù e-leizh war da gont ?” Hag e respontas : “Ur weladenn em eus bet : kalz aeled o terc’hel ur gartenn ramzel, war ar gartenn-se ma holl bec’hedoù skrivet e pep lec’h. An aeled avat a viras soñj eus lavar an aviel, “*Na varnit ket ha ne vezoc’h ket barnet*”, ken e voe roget ar gartenn ganto. E giz-se ez an d’ar baradoz end-eeun, hep bezañ barnet na mann ebet.” Souezhet e voe ar venec’h all o klevout ar c’heleier-se, a awenas kalz prederiadennoù frouezhus enno.

Buonaparte, salver an Dispac’h

N'eus ket pell 'zo (d'an 9 a viz Mezheven 2010) eo marvet Orlando Fedeli, ar prezeger katolik brudet e Brazil. Evel ma oa kaer gortoz, da geñver e varv ez eus bet diouzh un tu un adstrinkadeg meuleudi gant e ziskibled hag ar re a estlamme outañ, ha diouzh an tu all un adstrinkadeg tamalladennoù taer pe euzhus gant e zekrierien hag ar re a vage kasoni outañ. Digarez e vo kement-se din da zisplegañ amañ un nebeudig traoù am eus desket digant Fedeli (Doue d'e bardono).

Kontrol d'ar pezh a soñj lod, Napoleon Buonaparte ne voe ket an hini a reas d'an Dispac'h gall chom a-sav ; er c'hontrol, dont a reas war al leurenn bolitikel d'ur mare ma oa anat d'an holl c'hwitadenn hag euzhusterioù an taol-arnod dispac'hel, ha ma kaved un tammig e pep lec'h e Bro-C'hall un hiraezh d'an urzh kozh ha d'ur Roue (seurt tro-spered a c'haller damwelout e arroudoù eus levr Joseph De Maistre "*Considérations sur la France*", da skouer). Napoleon a ouezas ober van da reiñ e walc'h d'an hiraezh-se ha war-un-dro saveteiñ ha kenderc'hel oberenn an dispac'h; e c'her-stur a oa : "*Ne c'haller peurzistrujañ nemet dre ezlec'hiañ.*" Ar bobl a c'houlenne kaout ur Roue ? Napoleon a vefe ar Roue-se, nemet ur Roue giz nevez. Ar bobl a c'houlenne kaout ur Gloer evel a-raok ? Napoleon a zaskorfe ar gloer-se en-dro d'ar bobl, nemet e vefe ur gloer dalc'het evit darn gantañ. An Dispac'h en doa lazhadeget kristenion hag heskinet un tammig

noblañsoù, hep gallout tennañ eus spered an dud ar soñj e oa (an darn vrasañ eus) ar gloer hag an noblañs tud enorus ha talvoudus d'ar gevredigezh. Napoleon avat a ouezas envel n'eus forzh piv er gloer hag en noblañs; gronnet neuze an dud gant noblañsoù pe eskibion divarrek e vefe aesoc'h dezho asantiñ d'ar mennozhioù dispac'hel.

Ken efedus e voe tro-widre Buonaparte, ken o doa aon an dispac'herion o-unan e vefe distroet d'an urzh roueel kozh. Muntr dug Enghien, ken anavezet hag addispleget gant an istorourion, a oa a-berzh Napoleon un diogelladenn d'an dispac'herion e vefe distag-mat ar roue nevez eus al lignezou kozh. Ha disheñvel e voe evit gwir ar roueelezh nevez. Ur marc'h-labour a oa eus Napoleon, a gouske nebeut-tre hag a lakae da skrivañ forzhig lezennoù, dekredoù a-holl-dizh da bemp sekretour war un dro. Nebeut a amzer a chome dezhañ neuze da gemer perzh e lidoù ar roueelezh mod kozh : e houmañ e veze boaz izili al lez da zaoulinañ ha pokat da zorn ar roue, ha kemer perzh e kalzig lidoù hir a zoujañs d'an unvelour. Dindan ren Buonaparte n'oa mui amzer evit kement-se-holl, ken e veze izili al lez hag ar weladennerion oc'h ober al lost dirak tron an Impalaer, pep hini o tremen buan, kuit da lakaat ar re war e lerc'h da c'hortoz. Labour diouzh ar chadenn !

Ewan Delanoy

Evezhiadennoù war ar yezh

Ur sell eus an diavaez

Dedennet on bet gant daou bennad en niv. diwezhañ IMBOURC'H (66), "*Bev mat eo gouenn ar bismigerien*" (Y.M.) ha "*Levr-burutellerezh*" (T.G.), muioc'h, e gwirionez, gant an eben eget gant an eil.

Abaoe pell e vezan hegaset gant gerioù evel yezh yac'h, pinvidik, talvoudegezh ur yezh, rannyezh, yezh komzet ha skrivet, gallekaat ar brezhoneg h.a.

Petra eo ur yezh yac'h ? Marteze, hervez darn, ur yezh tud dizesk, hanter silabennoù ha vogalennoù lonket, kaoc'h ha puten c'hast e pep linenn. Evidon, n'eo ket ur yezh yac'h an doareoù-lavar pe zoareoù skrivañ - se, met ur yezh klañv ha paour.

Bloavezhioù zo, Goulven Pennaod – Doue d'e bardono - a skrive el Liamm un dra evel « n'em eus netra da zeskiñ diwar ur brezhoneger dizesk ». Ma, hervezon gwir eo ar gredenn-se evit pep yezh. Ret eo studial yezhadur, ereadur, geriadur ur yezh ha n'eo ket ur rannyezh ha dilezel ar pezh hon eus desket war varlenn hor mamm. An dra-se ne sinifi ket dilezel hor mamm, anat eo.

Kevrinus eo evidon emzalc'h ar vrezhonegerion e - kenver o yezh. Kejet am eus gant ur vaouez hag a zeske brezhoneg evit adkavout yezh he mamm gozh, yezh he c'hêriadenn, he familh ha n'eo ket ur brezhoneg all, peurunvan pe get. Ar vaouez-se oa desket mat, gant ur galleg flour ha difazi. Marteze he istor a zo fromus, met e keñver ar yezh eo digomprenadus evidon.

Dre vras, an nevezvrezhonegerien a zo tud desket, an darn anezho kelennerien war ar saozneg. Kelenn a reont ur saozneg “standard”, difazi, BBC english, met n’int ket evit ur brezhoneg unvan. Meur a vrezhoneg ne lavaran ket. F.Favereau a skriv “...yezh Treger a zo ur gwir vrezhoneg, kenkoulz hag hini Leon, Kerne ha Gwened...”. Ma, ret e vo, neuze, kaout evit pep yezhig e Breizh skolioù disheñvel, skingomz, skinwel, kenrouedad disheñvel hep ankounac’haat un *Ecole Polytechnique!*..

Eskemmet am eus ul lizher gant rener Skol Vreizh. Kavet am eus en ul levr skrivet gantañ “peuc’h” e-lec’h “peoc’h”. Ma ! N’eo ket ar rener-se evit dilezel “peuc’h” hag a zo eus yezh Treger (Tregeriad eo ar rener).

Petra eo “talvoudegezh ur yezh”? Komz a ran meur a yezh, bevet am eus e meur a vro, ne welan respont ebet d’ar goulenn-se. A-du on neuze gant T. Gwillmod. Ne c’hell ket bezañ un dra hepken, distagadur, gerioù, yezhadur, troioù-lavar h.a. Ne gredan ket e pouezusted an distagadur, Ar memes prezeg a c’hell bezañ skrivet hep bezañ distaget. Hag hep lakaat en arvar talvoudegezh ar yezh. Hervez M.Madeg, ar skritur peurunvan a zo pennkaoz d’an distagadur fall. Perak, neuze, e saozneg ar skritur hag a zo pell diouzh ar yezh komzet abaoe pell, n’eo ket kiriek d’un diheiadenn¹⁸ eus an distagadur ? A-hend-all, ar skritur peurunvan ne oa ket implijet kalz evit reizhabegañ ar vartezeadenn-se. Daoust ha distagadur lennerien “Brud Nevez” a zo gwelloc’h eget distagadur lennerien Al Liamm ?

J-C Miossec, eus e du, a zispleg ivez petra zo mat ha petra zo fall er brezhoneg a-vremañ. Ha mat eo ar soubenn ? Ar respont « ya » n’eo ket reizh. Ar respont reizh a zo « n’eo ket fall ». Hervezon, plijus eo marteze eben, met an eil ne c’hell ket bezañ direizh.

Yezh, rannyezh, teodyezh, parlant, trefodach, parlach... ar gerioù-se zo implijet hep spisaat o ster. Evit darn, seblant a zo ganto n’eus diforc’h ebet etre ar gerioù-se. Bez’ e c’hellont lavarout n’eus forzh petra, anat eo : bez’ ez eus yezhoù meur gant yezhadurioù resis, geriadurioù divent, skolioù a live uhel, lennegezh ramzel.... Yezhoù unvan int. N’int ket rannyezhoù, yezhoù ne lavaran ket. Bez ez eus ivez parlantoù all, gant ur yezhadur distabil, ur geriadur distabil, meur a stumm evit ur ger (gw. Geriadur F.F.),

lennegezh paour... Ar brezhoneg, evit dont da vezañ ur yezh veur, evit dreistbevañ, a rank plegañ da reolennoù resis evel ar yezhoù all. Siwazh, aon am eus eo ar Vretoned, dre vras, n’o deus ket trawalc’h a youl evit henn ober. Un nebeut anezho, koulskoude, ha na vezont ket klevet er mediaoù, a labour en unvaniezh.

A-hend-all, bez’ ez eus parlantoù hag a zo diveret eus yezhoù all. Rannyezhoù int. E gallaoueg, da skouer, “venderdi” a zo “vendredi” distummet. En okitaneg “femma” a zo “femme” distummet. N’on ket estlammet gant ar yezhoù-se ha n’int nemet rannyezhoù ha c’hoazh !. Yezhadurioù an holl yezhoù pe rannyezhoù n’int ket heñvel-heñvel. Bez’ ez eus yezhadurioù pinvidik ha yezhadurioù paour. N’in ket pelloc’h war an dachenn-se met prest on da reiñ prouennoù.

Yezh komzet ha yezh skrivet. Perak un den desket ne gomzfe ket ha ne skrivfe ket heñvel ? Bez’ ez eus ur yezhadur hepken ha n’eo ket daou.

Tro am eus bet da embann skridoù ha da zistagañ prezegennoù e galleg hag e saozneg. N’eus diforc’h ebet etre an daou eztaol-se.

Gallekaat ar brezhoneg. Pep a yezh a c’hell bezañ levezonet gant ur yezh all. Ar saozneg a zo gallekaet muioc’h eget ar brezhoneg. Ar ruseg ivez. Perak ? Aes eo tamall unan all, ar Jakobined e Paris h.a. met henn prouiñ a zo un dra all. Pet den a ouie e Breizh, e mare an Dispac’h ar pezh a zo bet distaget er *Convention* ? Pet den a ouie lenn ? Er mare-se ne oa na skingomz, na skinwel na kazetennoù. Bez e oa, er *Convention* Bretoned. Me gred ez int kiriek ivez e mod pe vod eus un dra bennak.

Perak ez eus yezhoù hag a zo oc’h argilañ ? Ar galloud politikel n’eo ket trawalc’h evit se. Yezh ar Yuzevien a oa gwasket e-pad kantvedoù hag ouzhpenn ; bev eo c’hoazh... An Amerikaned o deus kavet pe savet ul “lezenn” evel evit kalz a draoù, ankounac’haet am eus he anv, “*somebody’s law*”. Al lezenn-se a ziskler un dra bennak evel : “mab den a zo dedennet, dre vras, gant ar bed a seblant bezañ gwelloc’h eget e hini. Muioc’h a frankiz, muioc’h a vadoù, sevenadur, yezh h.a. Neuze, ar broioù bras, kêrioù, uzinoù, skolioù zo o kreskiñ hag ar re all zo o tigrskiñ. Ar galloud politikel ne c’hell ober netra a-enep se”.

E Breizh, ar galleg a oa un tu da gaout ur vuhez welloc’h. Hiziv an deiz, ar saozneg a zo a bouez

¹⁸ Diheiadenn : *labezadenn, distresadenn*, geriadur F. Favereau.

bras. Andreo ar Merser a skrive, n'eus ket pell, un dra evel “ *ma'z eus e Breizh skolioù saozneg, bez' e vo enno muioc'h a skolidi eget e skolioù Diwan* ”. A c'hell bezañ..

Petra ouzhpennañ ? Me a garfe reiñ ma mennozhioù war gerioù nevez, war emdroadur ur yezh, h.a., met re hir eo dija ma fennad. Marteze ur wech all ?

Jord Havelka

Un dro en Italia

Setu amañ un nebeut notennoù da heul ur veaj am eus graet gant va ziegezh en Italia e-pad an hañv

N'on ket gwalldroet da veajiñ, dre ziegi, dreist-holl ken pell-se diouzh ar vro. Aet on memestra, evit ober plijadur d'am gwreg !... 5000 kilometrad bennak a hent hon eus graet gant ar c'harr-tan. En ur vont hor boa beajet diouzh an noz. Da c'hwec'h eur noz hor boa sammet hor mab Erle en e gamp bleiziged e maner Lezkoad Kraozon, maner al leanez Anna a Jezuz, a savas eno un Istor Breizh e brezhoneg en XIXvet kantved. Da c'hwec'h eur vintin edomp e kostez Chambéry, graet ganeomp e-pad an noz ar pep brasañ eus ar veaj. Tremenet hon eus an Alpoù dre draonienn ar Maurienne ha riboul Fréjus, goude-se omp aet e-biou da dTorino war-zu Bologna, a-dreuz traonienn ar ster Pô. Adkavet hor boa enno gweledvaou ar film anavezet « Dom Camillo », plaen-kenañ, ec'hon kenañ, ur souezh evidomp Bretoned. Amzer wrizias. Rankout a rejomp chom a sav e Parma da glask un Ostel. Kêr eo an Osteloù en Italia rak ne gaver ket evel e Frañs ar merkoù osteloù marc'hadmat evel « Formule 1 » pe « B & B » : sindikad an osteloù Italiat a zo deuet a-benn, betek-hen, da virout outo d'en em staliañ en tuse eus an Alpoù. N'eo ket sur e talc'hfent pell amzer c'hoazh avat, en abeg d'an Unvaniezh Europat e Brusel hag a glask unvaniñ tamm-ha-tamm an armerzhioù, zoken doare plakennoù-marilhañ ar c'hirri-tan !

E Parma ez omp aet da lipañ ur « gelato », un dienn-skorn, a-raok koan. Kement-se en deus plijet kenañ d'ar vugale. Buan o deus desket ar ger « Gelateria » : ur stal a werzh skornennoù ! Plijus eo an Italianed. O gwelout a reer en disheol e kêr, war ar bankoù, o kaozeal etrezo, oc'h ober o mad eus amzer dousoc'h an abardaez.

Ar Sul e oa an deiz war-lerc'h. Da iliz sant Lazar ez omp aet d'an Oferenn-bred. Siwazh hon eus gwelet un ilizad tud aet kozh an darn

vras anezho, evel e Breizh. Izel-tre e oa niver ar vugale hag an dud en oad da labourat. Yaouankizoù a oa evelkent o kemer perzh el laz-kanañ. Unan anezho, a ouenn du, a skoe war e daboulin e doare Afrikiz. Ur beleg du a oa ivez, a roas ar gomunion met n'eo ket eñ an hini a oferenne. Diwar-benn ar Bater e oa ar sarmon. Iskis eo – ha farsus un tamm – gwelout ar beleg o prezeg gant forzh jestroù da harpañ e gomzoù ken e oan gouest da gompren anezhañ tamm pe damm, evel da zeiz ar Pantekost kentañ !

Amzer am boa bet en derc'hent d'ober un dro er gourmarc'had. Heñvel e oa an diabarzh anezhañ ouzh hor re e Breizh. Bravoc'h eo an diavaez avat, liv ar brikennoù. Boestoù-mir ton a oa e gwerzh, forzh pegement, hogen re bastez, hini ebet !

Abred a-walc'h en abardaez ez omp en em gavet e Prioldi Dominikadezed Ganghereto, war-dro 50 km e gevred kêr Firenze. Pintet eo an domani a-us da gêr Terranueva-Bracciolini. Dek leanez a ya da ober ar gumuniezh. Un degemer c'hwec'h hon eus bet ganto, ha pergent gant Suore Maryvonne, bet ganet Mona a Gelenn, merc'h Jakez de Quelen, un emsaver eus ar Strollad Broadel a rankas divroañ en Iwerzhon hag a zesavas eno e vugale e brezhoneg. Ma gwreg Nadine he doa graet war e dro p'edo oc'h ober e dalaroù.

Eno omp chomet pellik amzer, o lodennañ buhez santel, peoc'hus, laouen hag eeun-tre al leanezed. Div anezho a oa kozh-tre, hogen sikour a raent gwellañ ma c'hellent : unan anezho a oa karget eus ar prenadennoù hag eben da sevel an daol teir gwech bemdez, ar pezh a zo evit gwir ur samm pounner a-walc'h, pa ouzer ez eus alies kalzik kouvidi, hag e rank bep tro tremen ar spoueenn war an daol, trochañ, tennañ kuit ar c'hadorioù, skubañ, lakaat anezho en-dro. Ul labour izelek war hent ar santelezh. Ur c'hallez eo a ra al labour-se, Suore Marie-Herve. N'ouzon ket dre benaos ez eo bet roet dezhi anv Patron Barzhed Breizh !...

D'ar 26 a viz Gouere, gouel sant Yoakim ha Santez Anna Patronez Breizh. Aviel an deiz a oa parabolenn ar c'hreunenn sezv pennad 5 Aviel sant Mark. A-raok koan hon eus jestraouet ar barabolenn e brezhoneg dirak ar gumuniezh, ha kanet kantik santez Anna. E dibenn ar pred em eus kanet ar grasoù : « *Va Doue ni ho trugareka-a...* ».

Antronoz e oan aet e kêr d'ober un dro er marc'had. Fellout a rae din tennañ arc'hant gant va c'hartenn-vank ouzh un dorikell. Kazek ! Nac'h va goulenn a reas din an dorikell hep reiñ abeg ebet din. Diwezhatoc'h e ouezis em befe ranket en em glevout gant va zi-bank e Breizh evit ma vefe frankaet din an diferadennoù evit implij ar gartenn-vank, rak ne oa ket aotreet din tennañ ouzhpenn 500 euro bep eizh devezh. Kement-se a zo re nebeut pa vezer o veajiñ. E gwirionez e fell d'an tiez-bank e vije paeet pep tra gant ar gartenn ha ne blij ket dezho pa vez tennet bilhedoù, setu aze ! Bilhedoù am boa ezhomm a-benn talañ hor chomadenn e kouent an Dominikadezed, ha, betek gouzout, n'eo ket aveet c'hoazh kouentoù Italia gant termenelloù-bank ! Gellet en defe an istor-se bezañ un hurlink da vat ma 'm befe fiziet hepken er gartenn-vank-se evit hor beaj : kaset em boa ganimp un dornad mat a vilhedoù, « e kenkaz ! ». Ar gwashañ eo n'em boa den da gomz gantañ : ne oa dirazon nemet ur benveg diene, ur mekanik dall e reolennoù dir, 2000 kilometrad diouzh ar gêr ! Aet e oan tre en ti-bank ha respontet e oa bet din, hegarat, ne c'helled ober netra evidon... Evel-se e vez krennet war frankiz an dud en anv ar Surentez¹⁹.

D'an 28 a viz Gouere, Gouel Tadoù Diazezerion Breizh, hon eus graet un droig e Firenze gant Suore Maryvonne. Gant an tren ez omp bet derenet betek kreizik kreiz-kêr, hag ez omp aet war zroad betek an iliz-veur, a zo anavezet-tre evit he zoenn ront a-us d'ar gêr : an *Duomo*. Savet ez omp warnañ dre ur skalier strizh a 463 derez.

D'an 29 a viz Gouere hon eus graet un dro gant Suore Maryvonne en ur seurt mirva a-hed ar stêr Arno e-lec'h e oa bet savet ur stankenn. Eno e oa laboused da welout, hogen n'hon eus ket gwelet anezho, koulz lavaret. Skosellek e oa an hent, ha strizh a-wechoù. Soñjal a reas din e oa azas-mat ar c'hirri-tan « *Fiat* » evit seurt hentoù,

¹⁹ Dizale, en anv ar Surentez ivez, ne c'hello ket ken al leanezed-se degemer tud en o c'houent, evel m'eo c'hoarvezet nevez 'zo gant Minihi Levenez.

kentoc'h eget kirri ponner ar merkoù Alaman « *Mercedes* » pe « *BMW* » da skouer, a zo graet, anat eo, evit ar gourhentoù !

D'an 30 ez omp aet e diabarzh ar menezioù, nepell diouzh ar gouent, da arvestiñ ouzh ur gêr savet he fontoù war roc'hoù serzh.

Distroet omp an deiz-war-lerc'h ha debret hon eus en un ostaleri. Dre chañs hon eus debret er-maez rak en ur vont da baeañ em eus merzet e oa er sal-vras ur skeudenn vras-tre eus ur plac'h dizolo he bronnoù : ne oa ket dereat evit ur familh kristen. Goude merenn o deus gellet ar vugale c'hoari e-barzh poulloù ur wazh a ziskenne eus ar menez. Plijadur o deus bet daoust pegen yen e oa an dour. Uheloc'h c'hoazh ez omp savet er menez, betek ur gêriadenn kollet e penn an hent a save er menez. Bras a-walc'h e oa hogen lavaret e voe dimp ne oa ken 'met un tiegezh o chom enno e-pad ar goañv.

D'ar Sul kentañ a viz eost ez omp aet d'an Oferenn en ur barrezig vihan tost : Tasso, a zo bremañ e gwirionez ur c'harter eus Terra-Nueva. Ne chom nemet ur stal genwerzh er vourc'h : an ostaleri e-tal an iliz. Kozh eo ar bank a zo en disheol dirak an Ostaleri. Eno e welomp ur bochad gwazed a c'hortoze an Oferenn en ur gaozeal etrezo. Abaoe bloavezhioù e klask Suore Maryvonne reiñ buhez en-dro d'ar barrezig, ha dont a ra a-benn : bugale ha tud a bep oad a oa en iliz en deiz-se. Diskouez a reas d'ar barrezianiz ar gazul nevez he doa prenet an deiz all e Firenze evit ar beleg yaouank a zeu er mare-mañ da lidañ an Oferenn er barrezig diberson-se. (...)

Amzer am eus bet da lenn e-pad hor chomadenn e Ganghereto, div oberenn bet prestet din gant Suore Maryvonne. Da gentañ buhez harozel Blanche de Quelen, ur buhezskrid romantel-tre e stumm, eus an 19vet kantved, hag ul levrig all bet skrivet gant he breur, Youenn a Gelenn, e galleg : « *Speredelezh evit an holl eus ar Varc'heion-Ospitalourion* », ul levrig savet mat hag a c'hellfe kenkoulz all bezañ anvet war-bouez un nebeut linennadoù « *Reolenn-vuhez evit an holl, tennet eus an Aviel* », ul levrig yac'h evit donaat ar feiz kristen ha klask respont da c'halvadenn Doue en hor buhezioù. (...)

Diwar-benn doare an Italianed war an hentoù, e ranker gouzout meur a dra pa en em gaver en Italia. Da gentañ, er c'hontrol diouzh Frañs hag evel e Breizh-Veur, ez eo gwer ar panelloù war

ar gourhentoù. Ar re c'hlas a zo evit hentoù bihanoc'h, digoust... ha gwall zirapar alies. An eil tra a zo diwar-benn o doare da vleniañ, a zo gwall zisheñveloc'h en tu-mañ eus an Alpoù. En em gavout a reer evel en ur mell c'hoari kirri tos-tos war an tu gin ! Ar reolenn a zo : chom hep stekiñ ouzh ar re all, setu holl ! Pep hini a daol evezh ouzh ar re all hogen ne zoujont ket strizh ouzh ar reolennoù-bleniañ : c'hoarvezet eo bet ganin zoken, ha meur a wech, bezañ dibaseet dre an tu dehou eus an hent ! An tizh aotreet a

seblant bezañ hepken ur merk e-touez traoù all ha n'eus ket da zoujañ strizh outañ. Diouzh am eus gwelet ivez ez oa kalz laoskoc'h ar bolised er vro-se.

Vad a ra mont er-maez eus ar C'hwec'hkogn... pa c'heller ! Cheñch aer un tamm, kemer amzer da vevañ traoù eeun gant e diegezh a-benn ar fin, distreiñ d'ar gêr gant leun a draoù en e benn, da lakaat war baper evit derc'hel gwelloc'h soñj anezho...

T. Gwilhmod

War-zu ur c'hemm eus an doare-skrivañ ?

En niverenn diwezhañ e raen anv eus levr Mikael Madeg « *Traité de prononciation du breton du nord-ouest* », bet embannet gant Emgleo Breiz a bled gant doare-distagañ fall un darn vras eus ar skolaerion hag eus hini o skolidi da heul. Ne vez gant ar re-mañ hag ar re-se nemet galleg en-dro dezho er gêr peurvuiañ, pezh en deus devoudet war ur seurt "kreoleg", hervez aozer al levr. D'an 18 a viz Kerzu 2009 e oa bet displeget e skol-veur Roazhon II un dezenn war un danvez nes a-walc'h, hini al linkadurioù²⁰, gant Jean-Claude Le Ruyet, ur skrivagner gwenedour. Roet e oa bet ar meneg "mat-tre" gant e varnerion²¹, ha gourc'hemennoù war ar marc'had. Kavout a ra din ne vo ket aner reiñ er pennad-mañ ur roll eus ar fazioù-distagañ pennañ am eus pennaouet en dezenn-se hag a zeu war vuzelloù an nevez-vrezhonegerion en abeg da levezon spontus ar galleg war ar brezhoneg. Ar reolenn bennañ a zo houmañ : etre daou c'her, war bouez un nebeut nemedennoù²², e vez blotaet ar gensonenn ziwezhañ²³, ha paz eo dija ur gensonenn vlot e vez lezet evel m'emañ. Etre kromelloù e lakaan penaos e rank bezañ distaget :

- dirak vogalennoù Prop (b) eo ; ma zad(d) eo ; Yannig(g) eo ; cheñch(j) ar bed ; sant(d) Erwan ; Ofis(z) ar brezhoneg ; deus(z) amañ ; dous(z) eo ; anat(d) eo ; n'on ket(d) a-du, ma zas(z) eo ; kant(d) euro, tregont(d) a dud ; ur pont(d) eo ; Pont(d)-Ivi, Pont(d)-

Aven ; desket(d) em eus ; klevet(d) em eus ; evit(d) an dud ; tamm droug(g) ebet ; toud (d) an dud ; barrek(g) eo, dañjerus(z) eo ; unnek(g) eur eo ; klok(g) eo, ; n'eus ket plas(z) a-walc'h...

- dirak l,m,n,r : un tok(g) ruz ; un tach(j) merglet ; Konk(g)-Leon ; Park(g)-Lann, betek(g) Nedeleg ;
- dirak y ha w : tok(g) Yannig ; chas(z) Yannig ; Tad(d) Wanig ; ur pigos(z) yar...

Degouezhioù all ez eus e-lec'h ma ne zistager ket evel ma 'z emañ skrivet : Demat deoc'h (klevet : dema'teoc'h) ; deuit bremañ (klevet : deuit premañ) ; an hent-pras ; an Tad-kozh (klevet : Takoz)...

Hervez aozer an dezenn n'en deus graet an emglev eus 1941 nemet adkemer ur fazi bet graet ken abred ha 1901 gant ar wenedourion Pierre Le Goff hag Augustin Guillevic, a skrivas ar gerioù hervez ar gerioù deveret diouto, evel e galleg pe e saozneg, pezh a zo komprenadus a-walc'h. Tad, Tadoù ; Tok, Tokoù... Skoempoc'h eo evit ar brezhoneg ar gudenn evit an anvioù-gwan avat : divizet e oa bet e vefent skrivet gant ur gensonenn galet : BraS a vefe skrivet dre ma lavarar « brasaat, brasañ, brasoc'h », hogen distagañ a reer brazez ha brazik, da skouer...

Frañsez Falc'hun ha Leon Fleuriot o deus diskouezet gant o enklaskoù ez eus daou seurt lostger e brezhoneg. An darn vras anezho (ouzhpenn kant) a zo diduek, met nav all a gustum kaletaat ar gensonenn en em gav araozo, ha pa vez studiet o istor e weler e krogent gwechall gant un "h" dianalet, a gaver ivez er

²⁰ Gg : *Liaisons*

²¹ Herve Ar Bihan, Frañsez Favereau, Rhiart Hinks (kembread) hag unan eus ar Sorbonne : Pierre-Yves Lambert.

²² war-lerc'h sp, st, sk ne vlota ket : lavaret e vez : Trist(t) eo ; prest(t) on , ur pesk(k) eo.

²³ t/d, p/b, k/g, ch/j, s/z, f/v

stagell-linkañ “ha” e “Kig-ha-fars”, a vez distaget ‘Kikafars’.

An nav lostger a zo :

- -A : Pesked hogen Pesketa
- -AAT : Blodenn hogen Blotaat
- -OC’H : Blodenn hogen Blotoc’h (aze n’eus ket a “h” e istor al lostger avat)
- -AD hag -ED : Blodenn hogen Bloted un amanenn (na blot eo an amann !);
- -AÑ : « Evitañ »
- -I : « Eviti »;

- -E/O : « Evito »
- -AD : Troad, hogen Troatad...

Daoust pegen fall e vez alies an distagadur er skol e soñj din ez a war wellaat, setu ne ran ket re a viloù evit an amzer da zont. Marteze, avat, e vo ret asantiñ da gemm an doare-skriavañ war boent an anvioù-gwan ha skrivañ an dibenn anezho gant ul lizherenn vlot ? Kement-se ne vefe ket ur gwall dra a-benn ar fin.

T. Gwilhmod

Va ene skeudenn Doue

“A-raok bezañ da stummet e kof da vamm, eme an Aotrou da Yerima (1, 5), em boa da anavezet”.

Bez’ e vez anv amañ eus ganedigezh hon ene En-Nec’h. Anvarvidik²⁴ eo bet krouet ene pep den, bet lakaet gant Doue e sac’h hor buhez. Bez’ e vez anv ervat aze eus ganedigezh En-Nec’h hon ene. Ne zeu ket hon ene diouzh an traoñ hogen diouzh an nec’h. Ne zeu ket eus pezh a vreïn, nag eus pezh a dremen, hogen eus pezh a bad ha na gemm ket.

Ne deo ket hon ene enta mab an danvez, hogen oberenn galloudezh karantezus Doue. Ur rann eus Doue eo hon ene. E c’hwezh-buhez ez eo. Bez’ e kont ar Bibl deomp e c’hwezhas an Aotrou e fronelloù ar pri mezet gantañ “ur c’hwezhadenn a vuhez hag e voe an den ur boud bev” (Gen 2, 7). Mibion Doue eo an holl eneoù, abaoe an hini kentañ betek an hini diwezhañ.

Evit krouiñ ur bugel emañ Doue hag an den a-gevret. Ar C’hrouer a bourchas an ene ; lezel a ra gant an tad hag ar vamm an enor da bourchas gwiad ar c’horf, hag a vo bev dre ma vo unanet gant an ene. An ene eo, fulenn doueel, a vuhezeka an eginell²⁵ denel, adalek he c’hensevidigezh²⁶. Eñv, an ene, en deus gwelet endev dremm an Hini Dasorc’het, a-raok bezañ kejet gant an eginell gensevet.

An ene ganet dre garantez, graet a garantez, a zo andanvezel, ha ne c’hell en em vagañ nemet gant ar garantez ent wellek a zo ar garantez dizave : an Tad hag ar Mab hag ar Spered, Treinded Wenvidik.

Ne c’hellomp ket empentiñ ar gened roet gant Doue d’an ene denel ouzh e grouiñ. Pebezh sked e pep ene a-raok dezhañ bezañ enkorfet en ur c’horf ! Ken prizius hag ene ar Werc’hez ez eo. Brasoc’h eget ar bed ez eo. Vatikan II a lavar : “Pa vez anavezet gant an den, ennañ e-unan, un ene speredel ha divarvel, ne deo ket c’hoari ur grouidigezh faltaziek. Mont a ra betek kondon ar gwirvoud”. Ar gwirvoud a zo ma santomp ervat n’eo ket hor c’horf – pezh a zo ni entdanvezel – razh ar pezh a zo ac’hanomp. N’ou ket un dra bennak ; me ’zo unan bennak. Ne c’hell ket va c’hazh lavarout an dra-se. E gwirionez e vez annezet ar c’horf gant an ene, evel ma vefe e dempl. Evel ma vez annezet ar fleüt gant ar sonerezh. Mar bez diannezet, dilezet ar c’horf gant an ene, n’eo mui ar c’horf-se nemet ur c’helan.

Ur gaer a liorzhe neñvel eo hon ene, daoust da vezañ bet gwastet gant ar pec’hed orin hag e heuliadoù. Arabat he lezel fraost ! Na chomomp ket da strudañ ! Ned omp ket strudennoù. Na lezomp ket an hanterenn an nebeutañ uhelaet da gemer ur plas o vestroniañ war an hini all. Hogen perak ’ta e vez kaset gant ar C’hrouer hollvat, mat-dreist, an ene en ur c’hreud²⁷ lizidik ha lizer ?

Un amprouenn eo. En e vuhez douarel, e kej an ene enkorfet gant diaesterioù, gant temptadurioù, gant kouezhadennoù, hogen ivez gant galloudegezhioù a drec’hioù, a dreuzneuziadurioù. Neuze mard eo didalvoud hor buhez speredel, skarnilet, yen, mard eo gwastet hor buhez gant ar pec’hed, ne vev hon ene nemet evel ul loen, evel ur penn pour.

²⁴ Anvarvidik : *divarvel*.

²⁵ Eginell : *embryon*.

²⁶ Kensevidigezh : *conception*

²⁷ Kreud : *chair*.

Keleier mesk divesk

Nevez embannet

Da heul embannadur div levrenn eus troioù-kaer “*Loupio*” e kendalc’h “Minihi Levenez” da embann bandennoù treset kaer-dreist. Gant: “*Ar C’heloù Mad diskouezet d’ar vugale dre vandennoù treset*” hon eus ul levr 108 pajennad e liv, gant ur golo kreñv melen, rannet e 50 pennad, a zo holl pennadoù eus an Aviel lakaet e stumm bandennoù treset. Dre vras ez eo skridaozet al levr er skritur unvan, war bouez un nebeut mankoù.

Dreist-holl e soñjo meur a hini e ranker bezañ aheurtet-mik evit embann ur BT a seurt-se, ken kaer ha koustus, e brezhoneg evit ar vugale, paz eo gwir ne c’hell ket hor yezh kevezañ ouzh an oberennoù a seurt-se, a gaver forzh pegement e galleg a-hent-all. Un akt a feiz ez eo, sur-a-walc’h, evit an embanner kenkoulz hag evit ar brenerion.

Evit prenañ al levr e ranker kas 17 euro franko da Minihi Levenez, Ar bourk, 29800 Trelevenez.

*Emañ Yann MIKAEL hag e vignon Ujeen COGREL o paouez embann ul levr : *Pañs Mitaw Pays Breton, o kontañ, e galleg, Istor, yezhoniezh ha lec’hanvadurezh vrezhonek etre Liger ha Gwinun. Ennañ e kaver, etre traoù all, ur c’heriaoueg a zaou vil ger mitawek bennak maz eus en o zouez war-dro kant hanter-kant ger a orin brezhonek, a vez displeget dre ar munud o c’herentiezh gant ar brezhoneg, evel ar ger “jigourdenn”, kemeret da skouer ha troet diwar galleg al levr.**

Jigourdenn : ur ger a orin brezhonek eo “jigourdenn” a gaver en isrannyezh gallowek a anver mitaweg du-mañ. E Blaen, tro-dro da Vlaen hag er parrezioù o tiskenn war-du Gwenrann e vez anavezet ar ger-se, hogen trema an Norzh ne vez ket ; e Gwenvenez-Penfaw e vez anvet “*friko-du-pô*”. Ur geusturenn eo. Graet e veze war ar maez, en atantoù, pa veze lazhet ar pemoc’h. Prientet e veze gant kourailhoù moc’h drailhet moan ha temzet – avu, skevent, kalon, lounez, tonennoù, un

nebeut eskern ouzhpenn – ha kement-mañ a boazhe goustadik e-pad eurvezhioù e korn an tan er siminal. Ur gwir abadenn lip-e-bav e veze goude-se ar *jigourdenn*, a lavar an dud.

Mard eo *jigourdenn* ur ger brezhonek, diouzh pelec’h e teu ? Anavezet eo e meur a gornad e Breizh Uhel, hogen ster ar ger ne vez ket heñvel e pep lec’h : e Pluhernin ha tro-dro da Roc’h-an Argoed ez vez “*yod gwinizh-du*”, er rannvro St Brieg-Lambal e vefe kentoc’h “*yod-kerc’h*”, hag e vez lavaret “*jigoudenn*” ha neket “*jigourdenn*”, hag o resisaat dre vras “*jigoudenn kerc’h*” a zo bet lavaret din.

A-benn ar fin e talvezfe “*jigoudenn*” “*yod*” hepken ha goude-se e resizfed gant petra eo graet. E brezhoneg e vez lavaret “*yod*” ha “*youd*” hervez al lec’hioù, ha “*yodenn*” ha “*youdenn*” evit un danvez koazhet e stad a “*yod*”, hogen, bez’ e c’heller atodiñ ar rakger “*jil*”, “*chil*” pe “*jir*” en deus ar ster “*o tennañ da*”, “*heñvel ouzh*”, da skouer : “*jilgammañ*” (ober van da vezañ kamm), “*jirfoll*” (un tamm foll). Ur savadenn evel “*jiryoudenn*” pe “*jilyoudenn*” a c’hell bezañ bet, ha goude-se emdreiñ e “*jigoudenn*” en toleadoù na veze mui komzet brezhoneg enno ; ar pebeiladur “*y*”-“*g*” n’eo ket dibaot e brezhoneg, gwelout “*yeun*” ha “*geun*”. An “*r*” e diabarzh “*jigou[r]denn*” a c’hellfe dont eus ur boaz lec’hel da atodiñ un “*r*” e diabarzh gerioù ’zo, da skouer : “*cartron*” evit “*carton*”, “*jardrin*” evit “*jardin*”, pe, kentoc’h, a c’hellfe bezañ an “*r*” eus “*jir*” bezañ bet dilec’hiet dre vetatezenn. Eus “*jirgoudenn*”²⁸ e vije deuet da vezañ “*jigourdenn*”.

Tra souezhus ez eus e brezhoneg ur ger o tennañ da “*jigoudenn*”, hag a c’hellfe bezañ bet savet war an hevelep pennaenn, “*chigodenn*” eo, hogen, gant an dud e vez “*dour-lambig*”, “*hini-kreñv*”. Al liamm gant ar *yod* n’eo ket anat, anez bezañ bet graet evit farsal. Anatoc’h e vefe al liamm a-hend-all gant anv ur c’horoll eus rannvro Karahez, un doare gavotenn anvet “*jilgodenn*”. Diskleriet e vez gant Albert Deshaies, en e *Dictionnaire étymologique du*

²⁸ Ar ger-se “*jirgoudenn*” pe “*jiryoudenn*” a c’hellfe ervat bezañ adarveret er brezhoneg peurunvan evit ur geusturenn bennak.

breton, Editions du Chasse-Marée 2003, e vefe aze ar ger gallek “rigodon”, bet daskemmet gant ar vrezhonegerion o dije lamet ar rakger gallek “ri” ha lakaet en e lec’h ar rakger brezhonek “jil”. A c’hellfe bezañ, o vezañ maz eo un dañs, hogen se ne vir ket e vefe un displegadenn all.

Ifig Kloareg, bet renet gantañ Kelc’h Keltiek “Brug ar Menez” Spezed, en deus kontet din penaos e veze graet fest da zibenn an dornadeg - ar peurzorn, ar wastell - : bez’ e veze kanet ha dañset, peurgetket “dañs podou-fer” (dañs ar chidhouarn) ha kerkent goude-se e veze dañset ur ‘jilgodenn”, a c’helle ervat bezañ gwelet evel “dañs ar yod”, rak un dañs-tro e oa gant meur a stumm : bez’ e veze kemmet tu, bez’ e veze graet koubladou, bez’ e veze adstummet an dañs-tro, kement-se a c’helle skeudenniñ ar vazh-yod o treiñ hag o tistreiñ e kelc’h er chidhouarn.

Bez’ e c’heller kaout al levr dre ar Post : kasit ur chekenn 18 € da Yann MIKAEL; 12 straed René Giraud 44130 BLAEN

Koroll an deil marv

An avel a dremen
ha war e lerc’h e stlej
en aer yen-sklas an e(v)n,
er c’hoad, an deil kej-mej.

Ar reklom hag o doug biken ned deo gwalc’het.

Korollit, korollit
o ! troioù amoet,
paour-kaezh deil, korollit !

Ya kouezhañ a ra an deil,
oulm gwenn, dervenn, oulm du ;
pep den a zo marvel,
mab yaouank 'vel tad-kuñv.

Hunvreoù ar bed-mañ emberr 'zo dismantret.

Korollit, korollit
o ! troioù amoet,
paour-kaezh deil, korollit !

D’an hañv dindan an heol,
ar barr 'zo glas gante,
nerzhus ha lan a jol,
goleiñ a reont ar gwe(z).

Met an dilost-hañv deut, an deil 'zo disec’het :

Korollit, korollit
o ! troioù amoet,
paour-kaezh deil, korollit !

Mab-den a zo hañval
ouzh an deil hag ar gwez
un deiz emañ er bal
an deiz war-lerc’h er bez :
ar vuhez war an douar a bas evel moged !

Korollit, korollit
o ! troioù amoet,
paour-kaezh deil, korollit !

Bevañ er blijadur
da betra 'servijo ?
warc’hoazh er breinadur
falc’h ar marv ho taolo :
ar pinvi(di)k 'tal ar paour a gousko er vered...

Korollit, korollit
o ! troioù amoet,
paour-kaezh deil, korollit !

Yann-Bêr Kalloc’h

An diskrougerion kroazioù

Emañ gouarnamant Bro-Spagn o prientiñ ul lezenn war ar frankiz relijiel. Hervez ar gelaouenn *El Pais* e vefe ret tennañ kement kroaz diouzh ar skolioù publik, an ospitalioù publik ha diouzh kement tachad foran. Diouzh he zu he deus dec’halvet Italia eus he c’hendaonedigezh dirak Lez Europa Gwirioù Mab-den (gobidell Lautsi, kroazioù er skolioù), harpet eo gant 10 bro en afer-mañ. Bez’ e vefe an dro da askounañ testeni kristenion europat zo, bet risklet o buhez ganto, evit ma vije douget bri da hennadelezh kristen o bro. Da skouer en Alamagn Helena Kafka, C’hoar Maria Restituta e relijion (1894-1943). A orin moraviat, c’hoar fransiskat ar Garitez e voe staelet en ospital Mödling en Aostria-Izel. Bez’ e veze lesanvet C’hoar Resoluta ken temzet-mat e oa he spered. Paz haeras an nazied difenn kement arouez relijiel en ospital, e reas C’hoar Resoluta lakaat kroazioù e pep kambr, pezh a reas dezhi bezañ harzet gant ar Gestapo, da Verc’her al Ludu 1942. Dibennet e voe d’an 30 a viz Mae 1943. Emañ diskrougerion kroazioù a hiziv e kompagnunezh vat.

Tiernvael

Mererezh

13 € eo ar skodenn emezellañ da EAT a ro ar gwir da resev *Kannadig Imbourc'h* (16€ er-maez ar C'hwec'hkogn). Talet e vez e penn-kentañ ar bloaz (pemp kasadenn da vihanañ). Ar chekenn a zo da gas war anv **EAT** pe **Imbourc'h** da : E.A.T., c/o Yann MIKAEL 12 straed René Giraud 44130 BLAEN - Roll an niverennoù pe oberennoù n'int ket c'hoazh diviet a c'heller kaout o skrivañ pe war : <http://pagesperso-orange.fr/kannadig/> (*Notit eo bet kemmet chomlec'h lec'hienn EAT-IMBOURC'H*)

Skridaozerezh

Ar pennadoù a zo da gas da : jean-mariemichel@neuf.fr , pe dre ar Post da rener Kannadig Imbourc'h : Yann MIKAEL, 12, Straed René Giraud, 44130 BLAEN. Ar pennadoù ne engouestlont nemet ar re o deus skrivet anezho. Moulet ez-prevez gant an embanner : **Emglev an Tiegezhioù**. Kergreven - 29800 Trelevenez - ISSN : 1144 357X